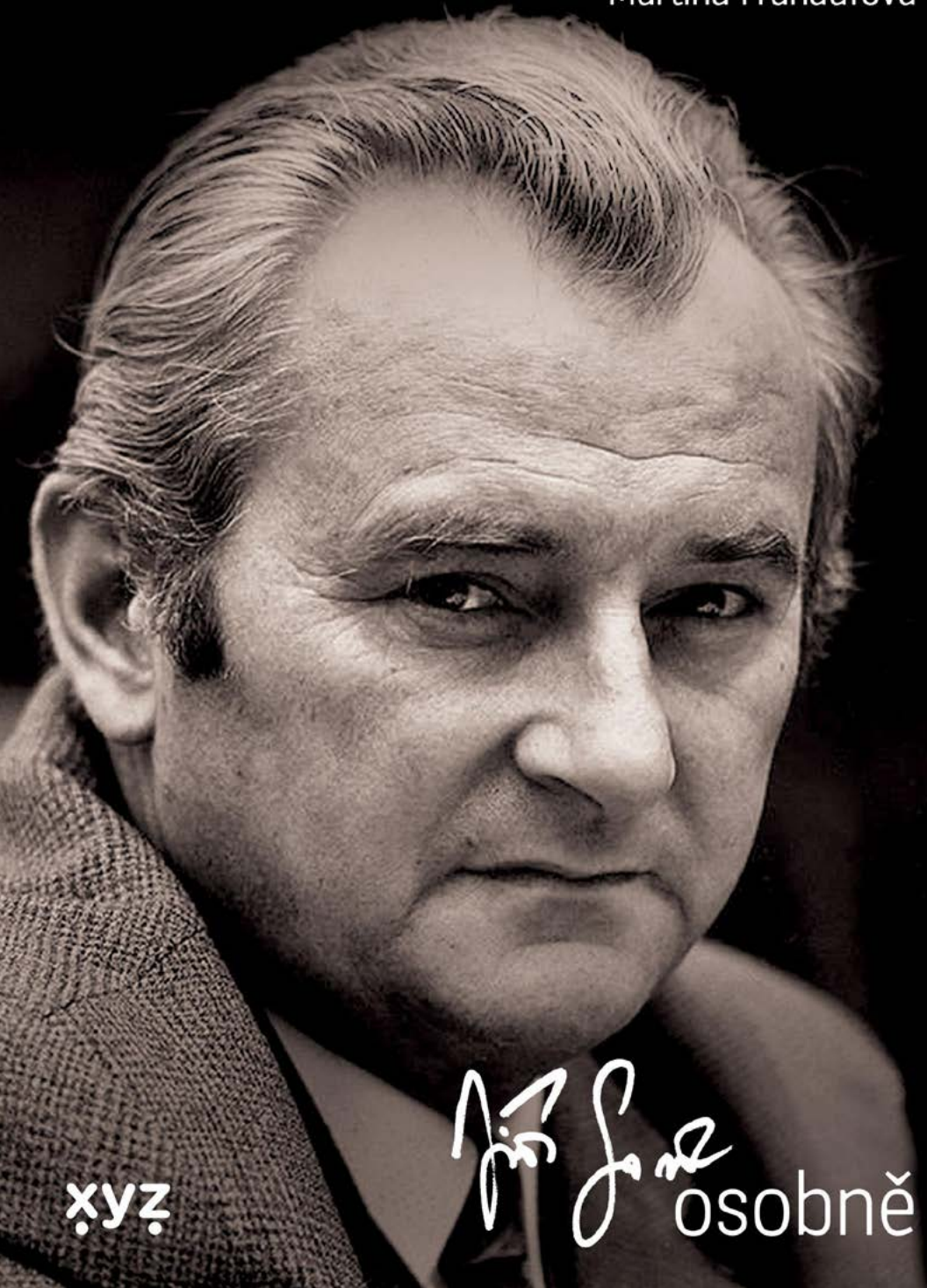

Martina Frühaufová

xyz

Jim Jones

osobně

Jiří Sovák osobně

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.xyz.cz
www.albatrosmedia.cz

Martina Frühaufová

Jiří Sovák osobně – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2021

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS **MEDIA**

© Martina Frühaufová, 2021

© NAKLADATELSTVÍ XYZ, 2021

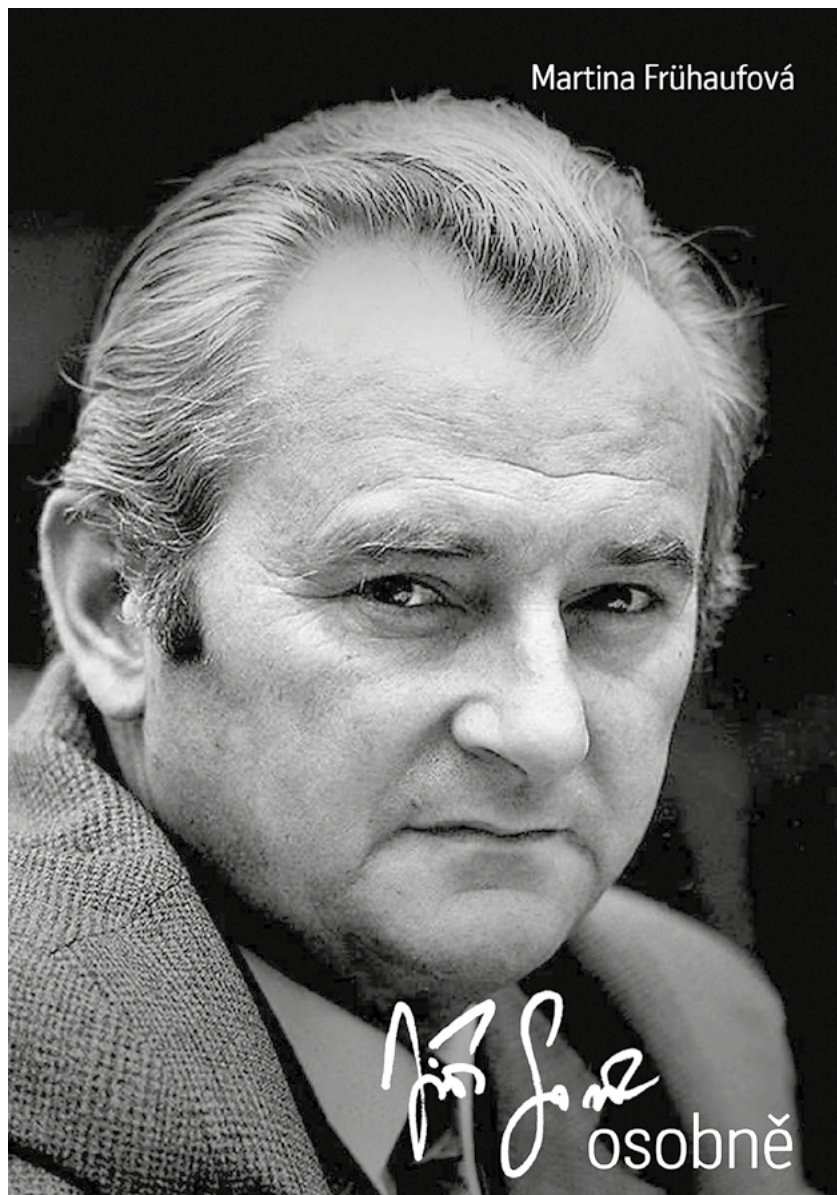
ISBN tištěné verze 978-80-7683-005-9

ISBN e-knihy 978-80-7683-011-0 (1. zveřejnění, 2021) (epub)

ISBN e-knihy 978-80-7683-012-7 (1. zveřejnění, 2021) (mobi)

ISBN e-knihy 978-80-7683-010-3 (1. zveřejnění, 2021) (ePDF)

Martina Frühaufová

xyz

Martina Frühaufová

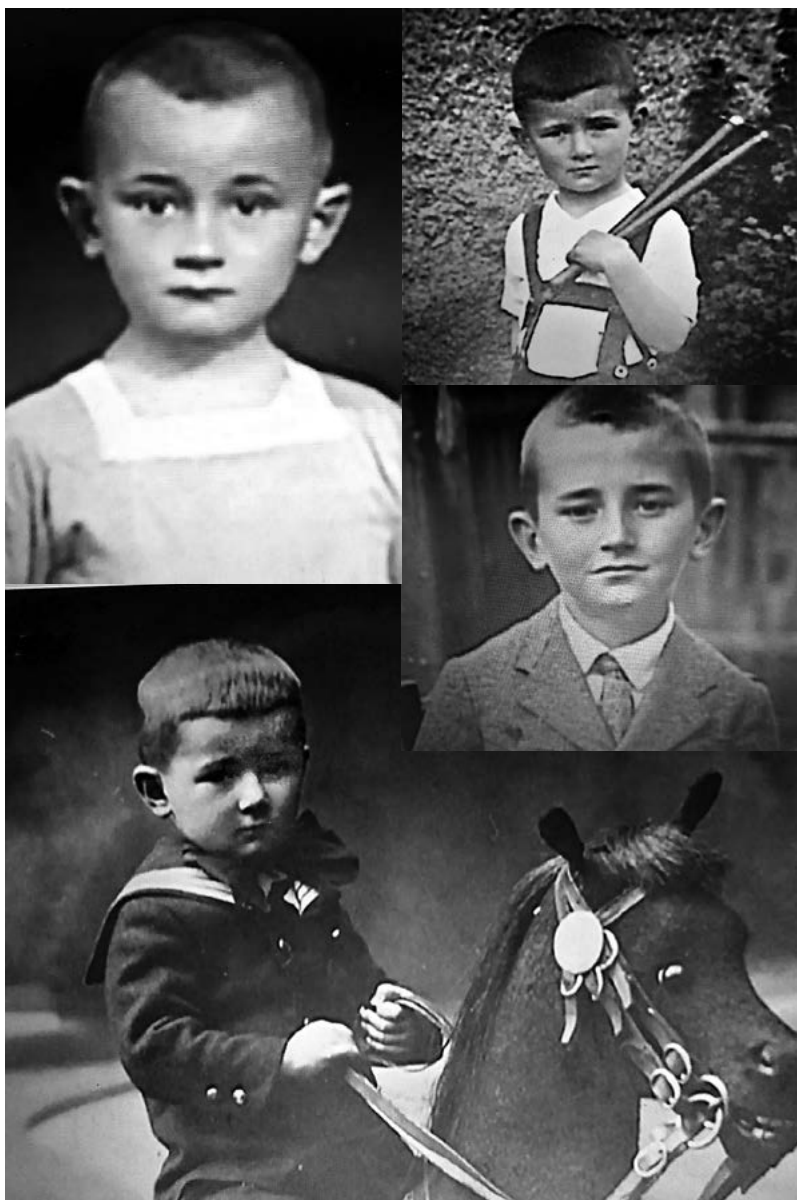
JIŘÍ SOVÁK OSOBNĚ

*„Pobavit,
o tom byl celej můj život. Vždycky jsem
lidi bavit, i když mým snem nebylo
stát se komikem.“*

Byl na světě takřka osmdesát let a zanechal na něm stopu tak hlubokou, že by se v ní mnozí utopili. „Byl to morous,“ říkají jedni. „Byl neuvěřitelně vtipný,“ tvrdí druzí. „Byl geniálním vypravěčem a glosátorem,“ řekl režisér František Filip. Co člověk, to názor, protože on nikomu nebyl lhostejný, a hlavně, pořád se vrací, aby nám bylo líp. Mnoho z filmů, inscenací a televizních seriálů totiž patří do kategorie nezapomenutelných a nesmrtelných.

Během svého života získal několik titulů. V roce 1968 se stal zasloužilým umělcem, v roce 1999 dostal Cenu Thálie za celoživotní mistrovství a čtyřikrát byl navržen na národního umělce. Nicméně tento titul mu nikdy udělen nebyl. Jak často vzpomínal, tehdejší šéf oddělení kultury ÚV KSČ Miroslav Müller prý pokaždé pronesl: „Nechodí, neprosí, nedostane!“

Ovšem dva následující tituly už mu nikdo neodebere a on si jich mimořádně považoval. Jeho kamarád Vladimír Menšík ho pasoval na Krále fóru a kolega Josef Dvořák mu udělil titul Velekněze srandy.

NARODIL SE VELMI OHLEDUPLNĚ

Nechal rodinu oslavit vánoční svátky a v pondělí, kdy už vánoční nostalgie zvolna odplouvala, se objevil na světě. Bylo 27. prosince a možná někdo z těch, co zrovna procházeli pražskou ulicí Na bojišti, zaslechl první dětský křik. Prý měl nápadně kulatou hlavu a mocný hlas, ale kdo ví, jestli to tak bylo doopravdy. On totiž nerad vzpomínal, a na detaily ze svého dětství už vůbec ne.

Taková ta ohlédnutí mi připadají, jako když mám projev nad vlastním hrobem. V sedmdesáti chytří lidi umřou, a když tenhle věk přežijou, tak jsou buď zticha, nebo jenom chválej a obdivujou. (Z POŘADU ČESKÉHO ROZHLASU PŘÍBĚHY SLAVNÝCH, 2016)

Že byl bystré a zvědavé dítě, to ale bude pravda zcela určitě. Jenom ten, kdo umí pozorovat, a hlavně naslouchat, může být jednou označen za velekněze srandy, jímž on

bezesporu byl. Historkami ho osud krmil velmi štědře od nejtělejšího věku. Narodil se totiž jako Jiří Schmitzer do rodiny hospodského. Respektive do rodiny hospodského, pekaře a řezníka, protože tím vším byl jeho otec vyučen. A v době, kdy se Jiří narodil, pracoval nějakou chvíli jako hasič. Poté získal do pronájmu hospodu v Kostelci nad Černými lesy a velmi rychle z ní udělal oblíbený a vyhledávaný podnik.

Později otec provozoval restauraci v pražských Košířích, která se jmenovala Schmitzerova plzeňská a smíchovská restaurace U Rudé hvězdy. Maminka tam vařila a malý Jiří už jako dítě bavíval hosty. Ale nejen je, i své rodiče a dva starší sourozence, sestru Zdenu a bratra Ladislava. Když mu lidé poprvé tleskali, natolik se mu to zalíbilo, že si to chtěl zopakovat:

Byl to opravdu silný umělecký zážitek, když jsem jako tři a půlletý recitoval před publikem – Táto, mámo, v komoře je myš.

Každopádně jeho vzpomínky na dětství jsou láskyplné, byť to tak na první pohled nevypadá:

Jednou se mi jako chlapci zdálo, že jsem pavouček a šplhám z nebe dolů, když jsem byl asi padesát metrů nad zemí, došlo mi vlákno. Tak jsem tlačil, abych si ho vyrobil, a maminka pak musela převléknout postel.

Jak později tvrdil, právě v otcově hospodě poznal život v celé jeho pestrosti, tedy i z té stinné stránky, takže stát za výčepem se mu nechtělo. Měl rád tramvaje, proto se rozhodl, že bude tramvajákem, protože to mu připadalo dobrodružné a zábavné. Celý den se jenom vozit a ještě k tomu vyfasovat uniformu, to mu proti mysli nebylo.

Tatínek, bývalý zápasník, ho vedl ke sportu, líbilo by se mu, kdyby se z něho stal fotbalista, a jeden čas to vypadalo nadějně. Opravdu po vyzkoušení několika dalších sportů zakotvil u fotbalu a prý mu to šlo. Stal se brankářem Hvězdy Košíře, a kdyby neměl potřebu i tam své spoluhráče bavit, například střelením vlastních gólů, mohl třeba být slavným fotbalistou.

Ovšem rodinná tradice zavelela jinak a on se vyučil číšníkem. Bylo to přání jeho otce, který doufal, že se syn v učení zklidní a později po něm převezme jeho živnost. Jiří školu úspěšně absolvoval, ale už během ní si začal přivydělávat, aby tatínkovi ulehčil. Vypomáhal jako úředník a také začal hrát u ochotníků. Tatínek se na to díval skrz prsty, na rozdíl od maminky, která svého syna v hraní podporovala, neboť sama kdysi snila o divadelní kariéře.

Na maminku občas při svých vystoupeních vzpomínal:

Maminka, ačkoliv nebyla v církvi, měla ohromný cit pro vytvoření vánoční atmosféry. Zpívali jsme koledu Narodil se Kristus pán, všechno vonělo, jelikož jsme měli

hospodu – což už dneska můžu říct –, přijeli se k nám nažrat příbuzní. Bylo mi šest let, rozděloval jsem dárky, ale musel jsem s tím přestat, protože jsem rozděloval svérázně. Vždycky jsem pronesl: „Všechno je moje!“ A tak to maminka musela uvést na pravou míru. (HOVORY

H S MIROSLAVEM HORNÍČKEM)

O jeho mamince vyprávěla také Stella Zázvorková:

Jednou mi řekl o své matce, že nemá jediný šedivý vlas. A dodal – „Nepřipadá ti jako Stalin? Je zrovna tak nemilosrdná.“

Maminka na něho dávala pozor, a když dlouho nešel domů, vypravila se ho hledat, Nejdřív zašla do Filmového klubu, do T-klubu, do Barbary, a pokaždé ho našla!

Také na tatínka vzpomínal:

Můj otec byl velice spontánní, až cholerickej, a bylo těžké s ním vyjít, protože jeho rozkazy byly neurčité. Třeba spravoval kliku a zavelel: „Vezmi tohle, z týhle strany.“ Já nevěděl, co vzít a jak to držet... Jednou jsem přišel ze školy, nabíral jsem si z kastroly, kterej stál na plotně, vlahej husí prejt, otec seděl v kuchyni, četl

noviny, já si dal jednu sběračku prejtu na talíř, druhou ovšem vedle, přímo na botu. Báł jsem se pohnout, ale po chvíli jsem se pomalu otočil, jestli to táta vidí. On se upřeně díval na mou botu s prejtem, pak najednou vyletěl a za chvíli už jsme byli pod prejtem oba. (HOVORY

H S MIROSLAVEM HORNÍČKEM)

Táta byl jeden z nejpoctivějších hostinských, nebyl schopen nikoho okrádat. Byl přesvědčený bolševik, hádali jsme se s ním kvůli tomu, sestra říkala, že komunisté jsou pro dělníky a on by měl být sociální demokrat, a jeho to rozčilovalo. Dával mi dvě koruny týdně kapesné a občas na mně roztrhal šaty. Ale pak pochopil, že mi musí kupovat nové, a šetrnost ho přiměla, že to přestal dělat.

Já taky natočil nějaký půllitr a věděl, že se musí točit po sklenici, aby to dělalo pěnu pивní, a ne limonádovou, občas jsem někomu odměřil panáka. Chodil tam chlap a denně si dal dva rummy a já s ním hrál takovou hru. Nalil jsem jeden, čekal, až začne pít, pak jsem láhev zašpuntoval, vrátil ji na regál, on nesnesl pomyšlení, že ji uklízím, a pokaždé se tím rumem zakuckal. (PŘÍBĚHY

SLAVNÝCH, ČESKÁ TELEVIZE, 2001)

Po vyučení obsluhoval v restauraci U Khůňů v Kladně, kde ale příliš dlouho nepobyl. Jeho další stací byl hotel Hubertus, nádherná renesanční stavba z dvacátých let, kterou místní označovali jako zámek. Tam se pěstovala gastronomie na vysoké úrovni, neboť Jíloviště bylo módní lokalitou, kde si vily stavěli významní lidé, jako byli například dva pražští primátoři – Karel Baxa a jeho nástupce Petr Zenkl.

V hotelu slavívali premiéry i herci s režiséry a producenty, ostatně mnoho filmů se tam točilo. Například *Sex-tánka* Svatopluka Innemanna s Hanou Vítovou a Rolfem Wankou v hlavních rolích v roce 1936 či *Holka nebo kluk?* Vladimíra Slavínského s Adinou Mandlovou v roce 1938.

Možná právě filmová atmosféra tohoto hotelu, onen těžko popsatelný *genius loci* způsobil, že nechtěl být tím, kdo druhé obsluhuje. Číšnická profese ho prostě neuspokojovala, a tak se s ní rozloučil. Bylo mu devatenáct, když svlékl stejnokroj pingla s tím, že už po něm nikdy nesáhne. Pokud by mu to ovšem nepředepisovala role.

Tatínek se dlouho nemohl smířit s tím, že jeho syn odešel k divadlu. Ale později dokonce jeho kariéru s uspokojením sledoval. Záleželo mu na tom, aby jeho potomek byl na jevišti vidět, a jelikož byl hodně vysoký, tak byl opravdu nepřehlédnutelný a tatínek byl rád.

Stal se členem ochotnického souboru na Mlynářce v Košicích, poté přešel do souboru D Tvář, který v roce 1943 založil s několika kolegy z amatérského souboru Čin herec Martin Růžek, respektive tehdy ještě Erhard Martin. I Jiří Sovák v Činu působil. Tento divadelní spolek, který vedl Zdeněk Papež, známý jako Dědek Papež, byl založen v roce 1936, základ tvořili studenti gymnázia ze Slovenské ulice na Vinohradech, mimo jiné Václav Voska, k nimž se přidal student lesního inženýrství Martin Růžek a vyučený číšník Jiří Schmitzer.

Došlo k tomu v tragickém období, kdy bylo Československo obsazeno nacistickým Německem a vznikl Protektorát Čechy a Morava. Nastaly krušné časy a on nechtěl nosit německé příjmení, a tak se na protest proti okupaci ze Schmitzera stal Sovák.

Chtěl jsem české jméno, aby si mě někdo nepletl s Němcem, ovšem jiní se naopak přejmenovávali na německá příjmení.

(GENUS, FEBIO 1995)

Sice přišel s tím, že chce být Sova, ovšem dal na radu kamaráda a přidal ještě „k“, Sovák. A zdaleka nebyl jediný, kdo tak učinil. I jeho kolega Martin Růžek si své německé jméno počestil, a další herec, Ota Ševčík, se původně jmenoval Richard Ott.

I když doba byla těžká, on byl šťastný. Jejich divadelní spolek zkoušel každý den, hrálo se po pražských hospodách, s dekoracemi si nikdo žádné velké starosti nedělal. Improvizovalo se, a hlavně – pořád se něco dělo. S divadlem to myslel natolik vážně, že se přihlásil na Pražskou konzervatoř, která ovšem byla přejmenována na Das Musikonservatorium in Prag, kam ho vzali, ale setrval tam jenom jeden rok, i když v mnoha člancích o něm se uvádí, že ji úspěšně absolvoval. Ovšem kdyby studoval v jiné době, tak by to tak určitě dopadlo, jenomže byla okupace, on chtěl hrát divadlo, ale také se musel živit.

A tak si přivydělával, kde se dalo, například jako dělník v kamenolomu nebo jezdil s polévkovým kořením jako obchodní cestující a také jeden čas působil jako úředník v pojišťovně:

Svého času jsem ochořel, měl jsem vodu na plicích, tak mě narazili, vyčepovali a poté mi doporučili něja-

ké povolání na vzduchu. Zamířil jsem do pojišťovny, abych se stal akvizitorem. Byl jsem vlídně přijat, což mi bylo podezřelý, ale nastoupil jsem. Poslali mě do kursu, kterej mě nechal netknutýho, nikdy jsem ve fofru nemohl najít správné formuláře na pojistku na požár nebo vloupání. Nicméně kurs jsem absolvoval a na závěr měl přednášku nejvyšší akvizitor, taková carevna mezi obchodními jednateli, aby nás morálně pozvedl a taky trošku zfanatizoval.

Řekl nám: „Kolegové, stane se vám, že vás budou lidi hrubě oslovovat, že vám budou spílat, bude vámi i po schodech smýkáno, ale mějte na paměti, že za vámi stojí rezerva pražské městské pojišťovny, což je padesát milionů korun, a že jsme nákladem jednoho milionu nechali zasklít ve svatovítském chrámě pravé okno.“

Mezi pojišťovnamy byla velká konkurence, a přesto jedna fabrička zůstávala už půl roku nepojištěná. Majitel zemřel a milující manželka se trochu pomýlila, nebylo to ještě na blázinec, ale problém spočíval v tom, že po nebožtíkovi zůstaly dvě obrovský dogy, v jejichž počínání manželka spatřovala vůli zesnulého. Byly to dogy, s nimiž si nikdo neporadil. Vystřídala se tam spousta zástupců pojišťoven, vraceli se potrhání, obnažení a bez úspěchu.

Poslali tam i mě. Jedna úřednice, jmenovala se Mařenka, mě mateřsky varovala, ať tam nechodím, ale já to vzdát nechtěl. Vyžádal jsem si chorobopis toho případu a vydal se na místo. Pár dní jsem chodil dogy krmit, pak to risknul a vypravil se tam s návrhy pojistek. Bába koukala oknem, aby viděla, jak se kdo k psům chová. Vešel jsem, dogy se ke mně vrhly, někdy je sice těžké rozeznat, zda je to nadšením, nebo naopak, ale tady byl jejich pozitivní vztah jasný. Měl jsem totiž v kapse pro ně buřta.

Dopadlo to dobře, bába mě přijala a já jí vyprávěl, jak miluji zvířata, že mám špačka, kterého jsem se ujal, protože kulhal, a naučil jsem ho říkat „Jiříku“. Pojistky dělaly sedm tisíc čistého, což byla obrovská suma. Vyplňovali jsme je, dogy asistovaly, dýchaly mi do obličeje, jedna mi packou každou chvíli srazila pero. Všechno jsme ale zvládli a já pak přinesl štos pojistek do pojišťovny. Jen podepsané nebyly, na to jsem zapomněl. (HOVORY H JEŠTĚ PO DVACETI LETECH, 1990)

Ovšem v roce 1941 přišlo předvolání k totálnímu nasazení – Totaleinsatz, jak se říkalo nuceným pracím, na něž byli posíláni v době nacistického Německa podrobení obyvatelé okupovaných zemí. Měl ale štěstí v neštěstí, od

mnoha dalších, kteří putovali nejčastěji do továren třetí říše, zůstal v Praze, v jinonické Waltrovce, respektive ve strojírenském podniku Walter a. s., Němci přejmenovaném na Walter Automobil und Flugmotoren Fabrik A.G., kde se vyráběly nejdříve motocykly a motorové tříkolky, později automobily a během okupace letecké motory. Jiří Sovák ale přímo ve výrobě nebyl, pracoval ve skladu tyčového železa.

Pracovní podmínky byly otřesné. Pracovalo se 72 hodin týdně, jídla bylo málo, a navíc neustálá buzerace německých mistrů. Jediným světlým momentem zase bylo divadlo, kterého se ani v této těžké době nevzdal. Stal se členem poloprofesionálního kabaretu spisovatele Václava Laciny *Živé jeviště*, který působil v divadle Rokoko. Spolu s ním tam účinkoval Martin Růžek, komik Jaroslav Štercl nebo Valerie Kaplanová. Rokoko totiž bylo tehdy volné. Dříve tam působil *Dřevěné divadlo* výtvarníka Jiřího Trnky, které ale zbankrotovalo, a tak se tam dostalo nejen *Živé jeviště*, ale také Snížkovo *Nezávislé divadlo*.

Z protektorátní dřiny ho definitivně vysvobodilo angažmá v *Divadle Práce*. To byla polostálá předměstská divadelní společnost, která se během okupace přejmenovala na *Pražské lidové divadlo*. Jejím hlavním podporovatelem byla Národní odborová ústředna zaměstnanecká, která sice

sloužila jako nástroj nacistické propagandy ke zvýšení pracovního úsilí, ale zároveň se tam provozovalo množství protinacistických aktivit. Hrál se hlavně v průmyslových podnicích, ale také ve vsích kolem Prahy, což byly například Modřany, Kobylišy či Kbely.

START V HORÁCKÉM

DIVADLE

V *Divadle Práce*, které ho vysvobodilo z totálního nasazení, ale Jiří Sovák dlouho nepobyl. Přišla totiž nabídka angažmá v profesionálním divadle. Sice to nebylo v Praze, ale v Třebíči, nicméně neváhal a vydal se do malého moravského města. Šlo o poměrně novou scénu, která měla velkou potřebu herců. V roce 1940 bylo založeno Družstvo Horáckého divadla, které si dalo za úkol poskytnout lidem české divadlo, české slovo, jehož se za okupace nedostávalo. Členy spolku se staly divadelní společnosti z Třebíče, Jihlavy, Velkého Meziříčí a několika dalších měst. První scéna dostala název *Horácké divadlo*, hrálo se v Národním domě v Třebíči, ale vyjíždělo se i do dalších míst.

Když tam přišel Jiří Sovák, mělo za sebou divadlo mírné zemětřesení, kdy došlo k výměně vedení. Uměleckým šéfem se stal Antonín Kurš, jehož po jeho odchodu do Plzně vystřídal Jiří Škrdlant, který se ale skrýval před nacisty pod jménem Jiří Landa, režisérem byl Jan Strejček, syn režiséra Jana Bora, který působil jako šéf činohry Národního divadla.

Jako ochotníka si mě všiml Honza Strejček, režisér divadla v Třebíči, a poslal mi zvláštní dopis: „Přijed’, celá Třebíč je tvá!“

Třebíč moje možná byla, ale ani jedna postel na spaní. Až jeden kulak mě nechal přespat na půdě na seně. Ráno jsem musel zmizet, protože se jelo na pole, ale v noci po představení jsem tam mohl zase hlavu složit. Zachránil mě kolega Hromádka, který mi nabídl uvolněné místo v manželské posteli po pošťákovi, s nímž sdílel podnájem.

Byl to hodný a obětavý člověk, který měl zubní protézu, nosil paruku, a obojí tajil. My na to přistoupili a chovali se k němu jako k vlasatému a zubatému. Naši bytnou byla stará babička, která zakázala s čímkoliv v místnosti hýbat. Hrozně mi vadil hlasitý tikot kyvadlových hodin, v noci jsem je tedy zastavil, ale bába hned přiletěla a musel jsem kyvadlo zase rozhýbat.

Kolega chodil spát jak se zuby, tak v paruce, na které trval i v divadle. A když mu paruku předepisovala role, nechal si ji posadit na tu jeho základní. Čekal, až usnu, teprve poté si odložil chrup. Když to udělal, já ožil, začal na něj mluvit, on chvíli šátral, nasadil si zuby a teprve poté mi odpověděl.

Společně s Jiřím Sovákem tam tehdy přišla například Věra Tichánková nebo Luděk Pilc. Novým ředitelem divadla byl Ludvík Žáček, na něhož Jiří Sovák po letech vzpomínal:

Ludvík Žáček měl herce rád, byl hodnej, po každé premiéře udělal banket, po kterém po nás sám všechno uklidil. Byli jsme družstvo, museli jsme si na sebe vydělat a divadelní ředitel musel umět počítat. Na každém halíři se tancovalo, nebyla to jen slast, míval jsem i hlad. Jednou jsem měl tři koruny a hlad krutý. Neděle večer, nikde nikdo. Šel jsem do kavárny, kde mě znali, zavolal jsem si vedoucího, řekl mu, že jsem dostal z Prahy jaterní testy a mám špatná játra. Tak aby dohlédl, aby mi nandali brambory, nemastili je ani nesolili. Přinesli mi jich kopec, stály devadesát haléřů, já se nacpal, nechal na stole tři koruny a vrchní se mi při odchodu ještě uctivě klaněl.

Cestovalo se denně, za každého počasí, často nebylo co jíst.

Ke šmíře, jak se říká oblastním divadlům, by měl jít každéj správněj herec. Mladým se na venkov nechce, ale pokud někomu jde opravdu o divadlo, měl by tím projít. Naučit se hrát divadlo lze jenom na jevišti. Konzervatoř je důležitá, to ano, díky ní se člověk může prokecat nebo ubránit, ale skutečnou praxi dá člověku jenom šmíra. Nej dřív musíme poznat sebe, v tom je ten vtíp. Když někdo před představením musí vyhnat ze sálu slepice a uklidit po nich slepičince a u divadla zůstane, má vyhráno.

Tehdy poprvé poznal, jak chutná herecké štěstí, byť se často trmácel s kolegy v autobuse na dřevoplyn po zájezdech. Zato ale dostával spolu s ostatními herci půl litru mléka denně, což svému souboru zařídil ředitel divadla.

Jednou jsme jeli ze zájezdu a pár kilometrů před Jihlavou mi začalo být horko. Myslel jsem, že na mě leze chřipka, ale když jsem se otočil, viděl jsem, že hoříme. Začal jsem rvát, oheň jsme uhasili, autobus s kolegy roztlačili. Ovšem řidič jel furt, nezastavil, aby nás nabral, bál se, že by mu motor zase chcipl. Takže jsme museli do města dojít po svých.

Do Třebíče přišel v roce 1943, poté se s divadlem přestěhoval do Jihlavy, kde setrval do roku 1946, kdy byl povolán na vojnu, a odnesl si odtud řadu zkušeností s pestroutou paletou rolí klasického repertoáru. První hlavní roli dostal v Nestroyově *Talismanu*, a rovnou hlavní. Režíroval Jan Strejček a mezi dalšími obsazenými byl například Miloš Willig, který se právě v Horáckém divadle seznámil s mladíčkou Kamilou Moučkovou, tehdy ještě Novou, pozdější hlasatelkou, a prožili krátké manželství.

Ve hře Josefa Štolby *Staré hříchy* si zahrál pod režijním vedením Miloše Hynšta opět s Milošem Willigem a také s Věrou Tichánkovou. V *Zázračném divadle* Miguela de Cervantese v režii Jana Strejčka dostal dvě role – Rabelína a Rada. V Gogolově *Ženitbě* v režii Jana Strejčka představoval Kočkareva. Hrál také Vocilku ve *Strakonickém dudákovi* J. K. Tyla v režii Rudolfa Waltera, Mamajeva v komedii Nikolaje Ostrovského *I chytrák se spálí*, kterou režíroval Svatopluk Skopal.

V *Daleké cestě* Alexeje Arbuzova mu Jan Strejček dal roli Maxima, v Aristofanesově *Ženském sněmu* režírovaném Jiřím Plachým představoval Blepyrose, manžela hlavní hrdinky Praxagory. V Molièrově *Oklamaném paroháčovi*, kterého režíroval Jan Strejček, dostal roli Sganarella.